

درسنامه آموزشی پیام‌های آسمان کلاس نهم

درس ۱: تو را چگونه بشناسم؟ با پاسخ

ملکا ذکر تو گویم که تو پاکی و خدایی	نروم جز به همان ره که توأم راهنمایی
همه درگاه تو جویم همه از فضل تو پویم	همه توحید تو گویم که به توحید سزایی
تو حکیمی، تو عظیمی، تو کریمی، تو رحیمی	تو نمایندهٔ فضلی، تو سزاوار ثنایی
بری از رنج و گدازی، بری از درد و نیازی	بری از بیم و امیدی، بری از عیب و خطایی
نتوان وصف تو گفتن که تو در فهم ننگجی	نتوان وصف تو گفتن که تو در فهم ننگجی
تَبُد این خلق و تو بودی، نَبُود خلق و تو باشی	نه بجنبی نه بگردی، نه بکاهی نه فزایی
همه عزّی و جلالی، همه علمی و یقینی	همه نوری و سروری، همه جودی و سخایی

فعالیت کلاسی (صفحه ۱۱ کتاب درسی)

۱- صفت‌هایی را که در این شعر به خدا نسبت داده شده است، بیان کنید.

ملک، پاک، راهنما، فاضل، توحید، حکیم، عظیم، کریم، رحیم، سزاوار ستایش، بری از رنج، بری از درد، بری از گداز، بری از نیاز، بری از بیم، بری از امید، بری از عیب، بری از خطا، وصف ناپذیر، بی‌مانند، ازلی، ابدی، بی‌حرکت، ظاهری، کم‌ناشدنی، زیاد‌ناشدنی، عزیز، جلیل، علیم، یقین، نور، سرور، جود، آشکار، نهان، آمرزنده، دوستدار بندگان، عقوبت‌کننده سخت، عادت، تواب، رزاق و...
۲- چه صفات دیگری از خدا می‌شناسید، که در این شعر به آن اشاره نشده است؟ جمیل، جبار و...

راه‌های شناخت صفات خداوند

یکی از موضوعاتی که همیشه ذهن انسان را به خود مشغول کرده است، یافتن راهی برای شناخت هرچه بهتر خالق و آفریدگار هستی است. بشر همواره به دنبال یافتن پاسخ این پرسش بوده است که خدایی که او و هستی را خلق کرده، و قرار است روزی به سوی او بازگردد، چگونه خدایی است؟ چه ویژگی‌هایی دارد؟ آیا او به همه چیز عالم است؟ او قادر به انجام دادن چه کارهایی است؟ او با بندگان خود چگونه رفتار می‌کند؟ یافتن پاسخ این پرسش‌ها، نیازمند دستیابی انسان به منبعی است که اطلاعاتی دقیق و حقیقی در اختیار او بگذارد تا با تکیه بر آن بتواند به شناختی صحیح و به دور از اشتباه و خطا دربارهٔ خداوند، دست یابد. البته ما انسان‌ها به دلیل توانایی‌های محدود خود، امکان شناخت کامل خدای نامحدود را نداریم؛ به همین دلیل رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

ما عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ

آن چنان که شایستهٔ معرفت توست، تو را نشناختیم.

ما به قدر توان و درک خود، می‌توانیم به شناختی محدود از خداوند، دست یابیم؛ در این درس بادو راه که به ما در شناخت هرچه بیشتر خداوند کمک می‌کند، آشنا می‌شویم:

۱- تفکر در کتاب آسمانی

بهترین راه برای شناخت صفات خداوند، مراجعه به سخن خود اوست. توصیف خداوند از خود، توصیفی دقیق و بی‌نقص است که می‌تواند ما را در شناخت صحیح او، یاری دهد. با مراجعه به قرآن که سخن خداوند است، با آیات زیادی روبه رو می‌شویم که هر کدام به بیان بخشی از ویژگی‌ها و صفات خداوند می‌پردازد؛ قرآن کریم به ما می‌آموزد:

خداوند بر همه چیز آگاه است؛ او از آنچه در قلب ما می‌گذرد، از آنچه چشم‌های ما می‌بیند، و آنچه در گوش دیگران نجوا می‌کنیم، آگاه است؛ او حتی از فرو افتادن برگ درختی در گوشه‌ای از جهان نیز باخبر است؛ خلاصه اینکه هیچ چیز آشکار یا پنهانی نیست مگر آنکه خدا به آن علم دارد:

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَ مَا يَخْفَى

او هر آشکار و نهانی را می‌داند.

خداوند مهربان است و مهربانی او همه چیز و همه کس را در بر گرفته است. او آن قدر مهربان است که مهرورزی بر بندگان را بر خود واجب کرده و خود را دوستدار آنان نامیده است:

وَ هُوَ الْعَفُورُ الْوَدُودُ

او بسیار آمرزنده و دوستدار بندگان است.*

با وجود این، او مجازات کننده نیز است و کسانی را که به مبارزه با حق برمی‌خیزند و از گناه و سرکشی دست بر نمی‌دارند، از رحمت خویش محروم و به عذابی دردناک گرفتار می‌کند:

وَ مَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

و هر که با خدا دشمنی کند بداند که خداوند به سختی عقوبت می‌کند.

او به بندگان ظلم نمی‌کند؛ بلکه انسان‌ها با گناهان و خطاهایشان به خود ظلم می‌کنند و خود را در مسیر گرفتاری و هلاکت قرار می‌دهند:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ

خداوند به مردم هیچ ستمی نمی‌کند بلکه این مردمنده که به خود ستم می‌کنند.

البته خداوند کسانی را که از گناه خویش پشیمان شوند و توبه کنند، با آغوش باز می‌پذیرد؛ چرا که او خود را خدای «بسیار توبه پذیر» معرفی می‌کند و توبه کنندگان را دوست می‌دارد.

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ

همانا خداوند توبه کنندگان را دوست دارد.

خداوند با احکام و قوانینش نمی‌خواهد بر بندگان سخت بگیرد؛ بلکه برای هدایت انسان و راهنمایی او به سمت سعادت و خوشبختی و جلوگیری از گمراهی او این قوانین را قرار داده است.

مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

خداوند نمی‌خواهد (با احکامش) شما را در سختی و مشقت قرار دهد، بلکه می‌خواهد شما را (از آلودگی‌ها) پاک کند و نعمتش را بر شما تمام نماید، تا شکر او را به جای آورید.

و سرانجام اینکه خداوند خود را در قرآن بهترین روزی دهنده، بهترین یاری کننده و بهترین سرپرست معرفی می‌کند.

فعالیت کلاسی (صفحه ۱۴ کتاب درسی)

با همفکری هم گروهی‌های خود بگویید چه صفتی از صفات خداوند در قرآن کریم بیشتر تکرار شده است؟ به نظر شما چرا؟

بیشتر بدانیم

حضرت علی علیه السلام در خطبه ۹۱ نهج البلاغه در توصیف خداوند می‌فرماید:

«...خداوند از اندرون لانه‌های تابستانی مورچگان و خانه‌های زمستانی حشرات، از آهنگ اندوهبار زنان غم‌دیده و صدای آهسته قدم‌ها آگاهی دارد. خدای سبحان از جایگاه پرورش میوه در درون پرده‌های شکوفه و از مخفیگاه حیوانات وحشی در دل غارها و کوه‌ها و اعماق دره‌ها، از نهانگاه پشه‌ها بین ساقه‌ها و پوست درختان و از محل پیوستگی برگ‌ها به شاخسارها آگاه است.

خدا از آنچه پرده ابر را به وجود می‌آورد و به هم می‌پیوندد و از قطرات بارانی که از ابرهای مترکم می‌بارد و از آنچه گرد باده‌ها از روی زمین بر می‌دارند و باران‌ها با سیلاب آن را فرو می‌نشانند و نابود می‌کنند، از ریشه گیاهان زمین که میان انبوه شن و ماسه پنهان شده است، از لانه پرنده‌گانی که در قله‌های بلند کوه‌ها جای گرفته‌اند و از نغمه مرغان در آشیانه‌های تاریک، از مرواریدهایی که در دل صدف‌ها پنهان است، و امواج دریاهایی که آنها را در دامن خویش پروراندند، آگاهی دارد. این همه آگاهی هیچ گونه زحمت و دشواری برای او ندارد و برای نگهداری این همه مخلوقات رنگارنگ که پدیدآورده است، دچار نگرانی نمی‌شود و در تدبیر امور مخلوقات، سستی و ملالی در او راه نمی‌یابد...»

خدایا تو سزاوار زیباترین توصیف‌هایی و درخور آنی که فراوان ستایشت کنند. اگر تو را آرزو کنند بهترین آرزویی و اگر به تو امید بندند بهترین امیدی.»

۲- تفکر در کتاب خلقت

راه دیگر شناختن صفات خداوند، تفکر در کتاب خلقت است؛ یعنی از طریق آثار و نشانه‌های او که در سراسر جهان آفرینش متجلی است، به ویژگی‌های او پی ببریم؛ همان گونه که با دیدن نوشته‌ای علاوه بر پی بردن به وجود نویسنده، به میزان علم و دانایی و نوع افکار و اندیشه‌هایش پی می‌بریم، یا همان گونه که با دیدن ساختمانی، از وجود سازنده و میزان مهارت و توانایی وی باخبر می‌شویم، با تفکر در جهان خلقت نیز می‌توانیم علاوه بر پی بردن به وجود خالق بی‌همتا با برخی از ویژگی‌ها و صفات او نیز آشنا شویم. تنها کافی است به تفکر در عالم بنشینیم؛ آنگاه این جهان را همچون جاده‌ای رهنمون به سوی او خواهیم یافت. زیبایی‌های عالم، جلوه‌ای از زیبایی او، خوبی‌های آن، روایتگر نیکی او و عظمت‌های آن، پرتوی از قدرت و بزرگی اوست. گویی تمام اجزای عالم از او سخن می‌گویند.

هر ورش دفتر است معرفت کردگار

برگ درختان سبز در نظر هوشیگر

البته به هر میزان که علم و دانش ما افزایش می‌یابد، بیشتر از گذشته آثار علم و قدرت خداوند را در جهان درمی‌یابیم و در برابر این همه عظمت، به شگفتی می‌آییم؛ آن چنان که عقل و اندیشه دانشمندان نیز در برابر این همه شگفتی، به حیرت می‌آید.

آلبرت اینشتین، فیزیکدان نامی معاصر، دربارهٔ مواجههٔ انسان با شگفتی‌های بی پایان طبیعت می‌گوید: «ما انسان‌ها همچون طفلی خردسال هستیم که وارد کتابخانه‌ای بزرگ می‌شود که همهٔ دیوارهای آن از زمین تا سقف با کتاب‌هایی به زبان‌های گوناگون پوشیده شده است. کودک می‌داند که باید کسی آن کتاب‌ها را نوشته باشد... کودک طرحی مشخص در ترتیب کتاب‌ها می‌بیند؛ نظمی اسرارآمیز که او آن را درک نمی‌کند؛ ولی می‌تواند با حسی مبهم حدس بزند. به نظر من وضعیت این کودک همانند وضعیت عقل انسان در برابر خداست...».

یک پرسش

اگر مخلوقات و موجودات جهان، آیات و نشانه‌های الهی‌اند و از طریق آنها می‌توان به صفات خالقشان پی برد، آیا می‌توان هر صفتی را که در مخلوقات می‌بینیم، به خداوند متعال نسبت دهیم؟ برای مثال، آیا می‌توان خداوند را دارای جسم و محدود به زمان و مکان دانست؟ هر خوبی و کمالی که مخلوقات دارند، از خالق دریافت کرده‌اند و کسی می‌تواند کمال و خوبی را به دیگری دهد که خود نیز آن را دارا باشد. بنابراین خداوند سرچشمهٔ همهٔ خوبی‌ها و کمالات است. اما صفاتی که از مخلوق بودن و محدود بودن موجودات سرچشمه می‌گیرد، مثل جهل، ظلم، ضعف و جسمانی بودن، که همه نوعی نقص و کاستی است، در خدای متعال نیست؛ زیرا خداوند مخلوق و محدود نیست. به عبارت دیگر با توجه به اینکه خداوند کامل و بی نقص است، نمی‌تواند دارای چنین صفاتی باشد. به عنوان نمونه این گونه نیست که خداوند همچون ما اگر در این مکان حضور داشته باشد، از مکان دیگر بی خبر باشد؛ یعنی خدا مثل اجسام محدود به یک مکان خاص نیست.

فعالیت کلاسی (صفحه ۱۷ کتاب درسی)

با همفکری اعضای گروه خود، برخی از صفاتی را که ویژهٔ ما مخلوقات است و نمی‌توان آنها را به خدا نسبت داد، بیان کنید.

حمد و تسبیح

شما با ذکرهای زیر به خوبی آشنایی؛ زیرا در هر نماز آنها را تکرار می‌کنید:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

ستایش مخصوص خداوندی است که پروردگار جهانیان است.

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ

پاک و منزّه است پروردگار بزرگ من و او را سپاس می‌گویم.

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ

پاک و منزّه است خداوند و حمد و ستایش مخصوص اوست.

آیا می‌دانید معنی این ذکرها چیست؟

«حمد» به معنای «ستایش» است. وقتی می‌گوییم «الحمد لله»، می‌خواهیم بگوییم که «هر ستایش برای خداست». کسی و چیزی قابل ستایش است که کمالات و زیبایی‌هایی در او باشد. می‌دانیم که همهٔ زیبایی‌ها و خوبی‌های جهان از خداست. پس ستایش حقیقی و حمد واقعی از آن اوست. «تسبیح» به معنای «پاک و منزّه دانستن» است. وقتی می‌گوییم «سبحان الله»، می‌خواهیم بگوییم «خداوند از هر نقص و عیبی، منزّه است»؛ یعنی آن نقص‌هایی که در سایر موجودات است، در او نیست و او خدایی کامل و بی‌نقص است.

خودت را امتحان کن (صفحه ۱۸ کتاب درسی)

۱- راه‌های شناخت صفات خداوند را نام ببرید و دربارهٔ هر کدام به اختصار توضیح دهید.

۱) تفکر در قرآن، زیرا توصیف خداوند از خود، دقیق و بی‌نقص است.

۲) تفکر در جهان آفرینش از طریق آثار و نشانه‌هایی که در سرتا سر جهان آفرینش متجلی است.

۲- حمد و تسبیح خداوند به چه معناست؟ حمد به معنای ستایش و تسبیح به معنای پاک و منزّه دانستن است. در حمد و ستایش، همواره صافات ثبوتی خدا را بیان می‌کنیم و در تسبیح خداوند را از صفات سلبی پاک و منزّه می‌داریم.

پیشنهاد (صفحه ۱۸ کتاب درسی)

۱- با مراجعه به آیات ۵۸ تا ۶۵ سوره حج و آیات ۲۵ تا ۳۰ سوره شوری، آیاتی را که در آن به شناخت خدا اشاره شده، یادداشت و آنها را با خطی زیبا بنویسید و در کلاس نصب کنید.

۲- از دعاهای بسیار زیبا که به حمد و تسبیح خداوند پرداخته است، دعای جوشن کبیر و دعای روز عرفه است. با مراجعه به آنها برخی از صفات خدا را که در این دعاها ذکر شده است، استخراج کنید و در کلاس ارائه دهید.

الهی

ای خدایی که هر گاه بنده‌ای به تو روی می‌آورد، او را جزء مقربان خود می‌گردانی؛
ای خدایی که هر گاه بنده‌ای به تو امید بزند، ناامیدش نمی‌کنی؛ چگونه فراموش کنم تو را، در حالی که تو همیشه به یاد منی؛ و چگونه دل از یاد تو بردارم،
در حالی که همیشه در کنار منی؛
خدایا دست خود را به سوی لطف و کرم تو دراز کردم و دل به موهبت‌های تو بستم؛ پس مرا برای خود پاک و خالص کن و ما را از بندگان برگزیده‌ات
قرار ده.